

Ключевые слова: одаренность, образование, Соединенные Штаты Америки.

Summary. The main tendencies and theories of the personality intellectual-artistic giftedness phenomenon in the system of the USA education and science are discussed in this article. The analysis of key concepts as abilities, talent, genius, giftedness are given here.

Key words: gift, education, United States of America.

Надійшла до редколегії 18.08.2011 р.

УДК 378; 371

Тімець О.В.

САМОСТІЙНА РОБОТА ЯК ЧИННИК САМОРОЗВИТКУ СТУДЕНТА-ГЕОГРАФА

Анотація. У статті розглядається проблема розвитку навичок самостійної роботи студентів-географів як чинника їх саморозвитку в процесі професійної підготовки.

Ключові слова: самостійна робота, професійна підготовка студента-географа

Постановка проблеми. Для самостійної роботи як чинника самовизначення й саморозвитку особистості важливими є не лише здобуті знання, уміння та навички, а й здатність майбутнього вчителя працювати над собою. Тому спрямованість студента на неперервне професійне самовдосконалення – одне з основних завдань професійної освіти, покликаної не передати великий обсяг знань майбутнім педагогам, а сформувати в них мобільність, уміння застосовувати нові освітні й інформаційні технології. У зв'язку з цим необхідно посилити увагу на систематичності самостійної роботи студентів, наявності проблемних завдань чи ситуацій, формувати в них потребу в постійному оновленні, розширенні, самовдосконаленні професійних знань, умінь і навичок.

Для майбутнього вчителя географії важливо вміти виявляти, по-перше, причинно-наслідкові зв'язки, що сприяє розвитку просторового уявлення; по-друге, використовувати різноманітні методи географічних досліджень; проводити екскурсії, краєзнавчо-туристські походи тощо. Розвиток процесуально-технологічної компетенції передбачає орієнтування студента на кінцевий результат освітньої діяльності для досягнення ним високого рівня навчання, чому сприяє процес формування вмінь самостійної роботи.

Аналіз літературних джерел за темою дослідження. Посилення науково-технічного прогресу, удосконалення інноваційних технологій зумовлює саморозвиток учителя географії, що базований на бажанні найбільш повно виявляти свої здібності й розумовий потенціал, поліпшувати їх у процесі продуктивної діяльності; виявляється у самовизначенні (самоствердженні й постійному співвідношенні власної особистості з суспільними ідеалами через усвідомлення необхідності географічної освіти); у самовдосконаленні – прагненні до встановлення гармонійних зв'язків із навколишнім світом, до особистісного суб'єктивного розвитку, що відповідає суспільним відношенням й опирається на систему світогляду, уявлень, орієнтацій. Ю. Фокін зауважує: „Самодисципліна, самоконтроль, активність у вибраній сфері діяльності, у підвищенні своєї професійної компетентності – необхідні якості сучасного спеціаліста. Спеціаліст сьогодні – це значною мірою продукт самого себе. Але ця різностороння самостійність особливо ефективна лише тоді, коли вона ґрунтується на високій культурі особистості спеціаліста, що забезпечує внутрішню орієнтацію в нових умовах і можливостях” [10, 81].

Узагальнивши різні підходи науковців до з'ясування сутності терміна „самостійна робота”, О. Миргородська запропонувала таку її дефініцію: „Самостійна робота – це робота, яка виконується студентами під опосередкованим керівництвом викладача і сприяє їх творчій діяльності, пошуку нових фактів, вирішенню проблем або виявленню протиріччя” [4, 84]. А. Алексюк вважає, що самостійна робота студентів може відбуватися без керівництва викладача: за умов повної самостійності студент має змогу глибоко й усебічно проаналізувати завдання, що отримав; ознайомитись із різними поглядами на певну проблему; самостійно обрати для себе варіант опрацювання матеріалу [1]. Звичайно, названі дослідником фактори дієві, однак, на нашу думку, без керівництва з боку викладача студент може не збагнути значущості проблеми, що знизить рівень виконаного ним завдання. О. Глузман теж констатує тенденцію до зміщення ролі викладача в керівництві самостійною роботою студентів: функція викладача як джерела інформації зменшується, але збільшується його значення як наставника, який бере участь у розвитку особистісних якостей, формуванні світогляду, поглядів, наукових інтересів [3].

Формулювання цілей статті. Саморозвиток студента відбувається через самопізнання, самопрограмування, самовизначення, самоуправління, самоконтроль, самооцінювання, самореалізацію, саморефлексію, самокорекцію. Як відомо, набуття знань студентами пов'язане зі створенням умов роботи в інформаційному середовищі, де обов'язково визначається мінімальний обсяг інформації, необхідної для виконання завдань самостійної роботи. Дослідження стану підготовки студентів до самостійної пізнавальної діяльності засвідчило, що деякі з них не володіють знаннями про інформацію як об'єкт вивчення, не мають уявлення про техніку її запам'ятовування, розумові операції під час набуття знань застосовують не усвідомлено. Однією з причин такого становища є відсутність належної уваги викладачів ВНЗ до цієї проблеми.

Виклад основного матеріалу дослідження. Роль викладача у виконанні студентом послідовної, систематичної й творчої самостійної роботи полягає в тому, що він допомагає обрати мотивацію, цілепокладання та пояснити можливі досягнення завдяки самоосвіті; допомагає з навчально-методичним забезпеченням і безпосереднім управлінням самостійною роботою кожного студента, її діагностуванням.

На нашу думку, *самостійна робота майбутнього вчителя географії* – це ефективне виконання ним самостійних дій навчально-виховного процесу ВНЗ у співпраці з викладачем, здатність ухвалювати ефективні альтернативні, оригінальні, обґрунтовані рішення, що базовані на набутому власному досвіді. Вона є цілеспрямованою, умотивованою, важливою умовою формування його фахової компетентності.

Принципи Болонського процесу вимагають такої організації самостійної роботи студентів: правильно визначити обсяг змісту навчального матеріалу, запропонованого для самостійного опрацювання, забезпечити студентів посібниками, друкованими і електронними конспектами лекцій, методичними вказівками з виконання лабораторних, практичних робіт, контрольних, курсових і дипломних робіт, подати перелік одиниць географічного мінімуму до різних навчальних дисциплін. Крім того, її організація передбачає чітке формулювання конкретних завдань та окреслення їхнього змісту й методів реалізації; актуалізацію особистісного потенціалу кожного студента; контроль та оцінювання результатів самостійної роботи. Виявлення, аналіз і синтез закономірностей та протиріч, порівняння особливостей певних географічних явищ або процесів, побудова графіків, діаграм, структурно-логічних схем, узагальнення інформації, формулювання висновків – завдання, що пропонують студентам для самостійної роботи.

Одна з умов самостійності студента – здатність викладача зорієнтувати його на самостійний творчий пошук за індивідуальними завданнями, пошук інформаційних матеріалів для аналізу в самостійній науковій роботі та створити належні умови для самостійної творчості майбутніх учителів. Викладач перестає бути лише джерелом інформації, акцентуючи свою діяльність на співробітництві зі студентами.

Основні форми самостійної роботи студентів у вищих навчальних закладах – аудиторна, позааудиторна та індивідуальна робота, передбачені в змісті підготовки майбутнього вчителя географії. Такі форми визначено зокрема в інваріантному й варіативному компонентах фахових географічних дисциплін, де компонентом прояву самостійності у професійній підготовці є навчально-польова та педагогічна практика.

Варто зазначити, виконання самостійної роботи студентів можливе за умови чіткої мотивації їхньої навчальної діяльності зорієнтованої на саморозвиток та самостійний вибір студентом питань для поглибленого вивчення; тісного зв'язку зі школою; використання активних форм і методів навчання, інноваційних технологій. Упровадження компетентнісного підходу зумовлює пошук нових та ефективних форм організації самостійної роботи студентів, що зумовлене демократизацією взаємин між учасниками освітнього процесу та необхідністю врахування їх індивідуальних особливостей [7].

Ефективна організація самостійної роботи впливає на поширення, закріплення й поглиблення знань, отриманих в аудиторії, активне набуття нових знань, розвиток творчого підходу до розв'язання порушених проблем, вияв індивідуальності студента, формування практичних навичок у вирішенні проблемних задач. Умовами ефективності самостійної роботи студента є насамперед усвідомлення ним необхідності цього виду діяльності, чіткий розподіл годин між аудиторною та самостійною роботою, достатня матеріальна база, контроль і діагностування виконаних самостійних завдань. У рамках нашої роботи обов'язковим фактором її дієвості було нормативне, організаційне забезпечення, а ефективність самостійної роботи залежала від умов організації, змісту й характеру завдань та логіки їхньої побудови, позитивної мотивації та інструктажу до її виконання, оптимального усвідомлення й розуміння студентом, самостійності у виконанні, аналізу результатів роботи, анулювання помилок, самооцінювання та оцінювання роботи викладачем, відповідно до критеріїв.

Названі чинники враховано під час дослідження способів організації самостійної роботи, які передбачають застосування схеми орієнтовної основи дій студентів, яка допомагає майбутньому вчителю географії засвоїти географічні поняття дисципліни та використати алгоритми розв'язування географічних задач, ознайомитися з об'єктами і явищами, є засобом не лише засвоєння знань, а й розвитку практичних умінь (операційного компонента фахової компетентності). Різні види діяльності вимагають різних схем орієнтовної основи дій. Наприклад, для виконання навчальних завдань на пошук помилок у розв'язках задач студентам необхідно було, розв'язавши й оформивши за певною формою запису розв'язок, замалювати схематично, записати підрахунки та зіставити подану відповідь з отриманою, знайти відмінності й обов'язково зробити висновки про причини помилок у таких задачах. Крім того, запропоновано орієнтовну схему дій майбутнього вчителя географії для оптимізації виконання ним науково-дослідницьких завдань [8], у ході написання курсової, дипломної чи магістерської роботи [2; 6]; під час проходження фахової педагогічної практики рекомендовано скористатися настановами, поданими в посібнику [9]. Схему самостійного розв'язування проблемних завдань висвітлено у посібнику „На допомогу молодому вчителю географії” [5]. Окреслені схеми дій, що спрямовують розумову діяльність студентів у ході виконання певних фахових завдань і задач, крім того, є засобом управління навчальним процесом. Варто наголосити, що

власні алгоритми дій студентів сприяють самоуправлінню, саморегулюванню й самооцінюванню власної діяльності та співпраці з викладачем. Застосовувався такий вид самостійної роботи студентів, як розроблення ІНДЗ (індивідуальні навчально-дослідницькі завдання), що виконувалися на основі розв’язання проблемної ситуації. Для їх створення, крім усвідомлення кожним студентом мети роботи, необхідно є база елементарних фахових знань та вмінь самостійно їх здобувати і застосовувати. Перелік тем ІНДЗ подано в робочій програмі кожної дисципліни, успішне їх опрацювання сприяло формуванню в студента практичних умінь і навичок, необхідних для майбутньої професійної діяльності.

Таким чином, навчально-методичне забезпечення передбачало розроблення методичних матеріалів для організації самостійної роботи студентів, де регламентовано мету, загальні положення з планування, організації, контролю й оцінювання, подано методичні вказівки з написання й оформлення окремих видів робіт, рефератів, доповідей, дипломних робіт. Наприклад, у написанні дипломної роботи з географії та методики навчання географії основою названо методичне керівництво викладачем самостійною роботою студента, що викладено в навчальному посібнику „Вимоги до написання та оформлення дипломних і магістерських робіт” [6]. Передбачено, зокрема, такі алгоритмічні дії студента під час самостійного написання наукової роботи:

- вибір і затвердження теми, окреслення проблеми дослідження;
- визначення етапів написання роботи (розв’язання проблеми);
- опис методів фундаментальних і науково-педагогічних досліджень;
- робота з літературними джерелами та їх бібліографічний опис;
- оформлення дипломної роботи; ознайомлення з критеріями оцінювання роботи;
- підготовка до захисту та захист роботи.

Самостійну підготовку студентів урізноманітнено за допомогою інформаційних і комп’ютерних технологій, що передбачало роботу із сайтами різних бібліотек України (каталоги періодичних літературних видань, пошукові сервери Yandex (<http://yandex.ru>), Rambler (<http://rambler.ru> та ін.)), поштовими серверами зарубіжжя (сервери міжнародної мережі Інтернет); електронними підручниками.

У ході нашого дослідження переорієнтовано процес навчання з лекційно-інформативної на індивідуальну, особистісно орієнтовану форму, що створює передумови для розвитку фахової компетентності, формує географічне мислення, дає змогу оволодівати сучасними інформаційними технологіями, засобами пошуку нових ідей, методами розв’язання проблемних завдань.

Самостійна робота під час практичних робіт індивідуалізованого навчання (проблемного типу) є складником практичної підготовки студентів, що формує їхнє вміння аналізувати й синтезувати наукову інформацію, розв’язувати наукові завдання, які розвивають ініціативність та самостійність за певною гіпотезою. Проведення практичних робіт за традиційною схемою породжує одноманітність у роботі частини студентів. Проблемно-модульна система, де самостійна робота посідає одне з провідних місць, дає змогу так компонувати методичні рекомендації до виконання лабораторних і практичних робіт, щоб, крім традиційних частин (мета; обладнання; хід або опис роботи; контрольні питання з теорії; перелік необхідної літератури для підготовки), були сформульовані завдання, проблемні ситуації, спрямовані на самостійне їх виконання. Під час окреслених практичних занять ми використовували такі види самостійної роботи: 1) репродуктивного характеру, який передбачає відтворення знань з попередніх тем для їх актуалізації; 2) пошукового характеру, що передбачає пошук інформації, її узагальнення й належне оформлення; 3) конструктивного характеру (самостійне застосування знань для розв’язання нетипових завдань, що не мають усталеного зразка й потребують узагальнених висновків); 4) творчого характеру (передбачає застосування творчих завдань, які потребують нестандартного підходу до розв’язання). Найпоширеніші види індивідуальних завдань – реферати з теми або з модуля певної дисципліни; створення власного плану й інформаційне доповнення до конспекта з теми чи модуля за допомогою формулювання проблемної задачі. Для їх виконання необхідним є самостійний пошук наукової інформації, критичний аналіз географічних явищ і процесів, високий рівень розвитку пошуково-дослідницької діяльності.

Висновки з даного дослідження. Отже, виконання самостійної роботи студентом сприяє розвитку вмінь логічного викладу теоретичного матеріалу та його практичного застосування, що, за нашими висновками, є елементом формування фахової компетентності майбутнього вчителя географії.

Література

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України : Історія. Теорія : [підр. для студ., асп. та мол. викладачів навч. закл.] / Алексюк А. М. – К. : Либідь, 1998. – 558 с.
2. Вимоги до написання та оформлення дипломних і магістерських робіт / [Р. А. Якимчук, В. Ф. Валюк, В. П. Миколайко, О. В. Тімець та ін.]. – Умань : АЛІМІ, 2008. – 20 с.
3. Глузман А. В. Профессионально-педагогическая подготовка студентов университета : теория и опыт исследования : [монография] / Глузман А. В. – К. : Поисково-издательское агентство, 1998. – 252 с.
4. Миргородська О. Л. Формування дослідницьких умінь майбутніх учителів географії у процесі професійної підготовки : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04 / Миргородська Олена Леонідівна. – Кіровоград, 2008. – 243 с.

5. На допомогу молодому вчителю географії : [навч.-метод. посіб.] / І. П. Козинська, О. І. Ситник, М. С. Кугай, О. В. Тімець. – К. : Інтерлінк, 2004. – 200 с.
6. Половка С. Г. Методичні вказівки до написання курсових і дипломних робіт з географічних дисциплін студентів природничого факультету : [навч. посіб.] / Половка С. Г., Загула В. І., Тімець О. В. – Умань : УДПУ ім. П. Тичини, 2004. – 42 с.
7. Тімець О. В. Методичні рекомендації щодо забезпечення самостійної роботи студентів-географів з фундаментальних і спеціальних географічних дисциплін : [навч. посіб.] / Тімець О. В. – Умань : УДПУ, 2005. – 42 с.
8. Тімець О. В. Пошуково-дослідна діяльність майбутніх учителів географії – якісний показник їх компетентності / О. В. Тімець // *Vědecký pokrok na rozmezí millennium – 2009 : materialy V mezinárodní vědecko-praktická conference (Praga, 27 května – 5 června 2009 r.)* / Praga : Publishing House «Education and Science» s.r.o, 2009. – Díl 10. – S. 57–59.
9. Тімець О. В. Фахова педагогічна практика студентів-географів (компетентнісний підхід) : програма і методичні рекомендації / Тімець О. В. – Умань : ВПЦ „Візаві”, 2010. – 60 с.
10. Фокин Ю. Г. Преподавание и воспитание в высшей школе : Методология, цели и содержание, творчество : [учеб. пособ. для студ. высш. учеб. завед.] / Фокин Ю. Г. – М. : Издательский центр „Академия”, 2002. – 224 с.

Аннотация. В статье рассматривается проблема развития умений самостоятельной работы студентов-географов как фактора их саморазвития в процессе профессиональной подготовки.

Ключевые слова: самостоятельная работа, профессиональная подготовка студента-географа.

Summary. In this article is considering the problem of developing the habit of independent work of student-geographing or factor of self in the process of professional preparation.

Key words: independent work, professional preparation of student-geographing.

Надійшла до редколегії 19.07.2011 р.

УДК 378.147

Труханенко А.

МЕТОДИЧНИЙ СЕМІНАР ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІВ ЛІЦЕЮ

Анотація. У даній статті розглянуті можливості методичного семінару у формуванні інформаційної компетентності педагогів ліцею.

Ключові слова: інформаційна компетентність, цифрові освітні ресурси (ЦОР)

Постановка проблеми у загальному вигляді. Зміни, що відбуваються в суспільстві в процесі інформатизації, істотно впливають на систему освіти. Для сучасного педагога соціальним замовленням інформаційного суспільства слід вважати забезпечення сформованості його інформаційної компетентності, необхідної для роботи в конкретній сфері педагогічної діяльності. Причому поряд з вивченням теоретичних положень інформаційного напрямку, особливу увагу необхідно приділити комп'ютерним мультимедійним технологіям, які є базовими складовими сфери педагогічної діяльності. Отже, одним з актуальних напрямків розвитку професійної майстерності вчителів є формування вмінь самостійно орієнтуватися в різноманітні програмних і мультимедійних засобів, відбирати найбільш зручні з них, що відповідають психолого-педагогічним умовам профільної підготовки, випускників ліцею а також самостійно створювати цифрові освітні ресурси (ЦОР), необхідні у навчальному процесі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В дослідженнях Г. Абрамяна, Л. Горбунової, І. Захарової, Е. Кулик, А. Марона, О. Сидорової, О. Шилової визначаються фактори ефективності процесу інформатизації освіти: створення спеціального інформаційного простору, формування інформаційної культури, інформаційної компетентності педагогів в процесі їх професійної діяльності.

П. Грабовський бачить інформаційну компетентність учителя середньої школи як інтегроване утворення, яке включає: операційну компетентність (знання, уміння, досвід та вирішення проблем, які пов'язані з використанням ІКТ); методичну компетентність (знання про можливості використання ІКТ для вдосконалення навчання по предмету); загальнокультурну компетентність, пов'язану з упровадженням ІКТ в освіту; компетентність у питаннях збереження здоров'я під час використання ІКТ.[3]

Українськими вченими також було розкрито зміст ключових компетентностей під час застосування інформаційних і комунікаційних технологій (О. Овчарук, М. Жалдак, Н. Морзе та ін.). Вони передбачають здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, отримувати інформацію та оперувати нею відповідно до власних потреб і вимог сучасного високотехнологічного інформаційного суспільства.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Інформатизація освіти є першочерговим завданням. Але як показує практика, потенціальні можливості інформатизації освіти використовуються ще не в повній мірі. Одна з причин цього у недостатній підготовці педагогів до застосування інформаційних і комунікаційних технологій в своїй професійно-педагогічній діяльності. В зв'язку з цим необхідна організація в ліцеї системи заходів щодо формування інформаційної компетентності педагогів. Формування інформаційної компетентності педагогів може здійснюватися в різних формах, однією з яких є постійно діючий методичний семінар.